

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԽՈՍՔԸ

ԹԵՄԱԿԱՆ - ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՅԶԱԿԱՆ ՀԱՎԱՔԻՆ

(Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 31 հոկտեմբերի)

Մեծարգո Նախագահ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի՝ Տիար Արթուր Բաղդասարյան, մեծարգո Վարչապետ Հայաստանի Հանրապետության՝ Տիար Անդրանիկ Մարգարյան, Գերաշնորհի և Հոգեշնորհի սիրելի Հայրեր, պատվարժան ներկայացուցիչներ թեմերի և Թեմական Խորհուրդների.

Սրբի ջերմ ողջույնով բարի գալուստ եմք մաղթում ամենքիդ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում: Բերում եմք ձեզ Հայրապետական Մեր օրհնությունը և գնահատանքը, որ արձագանքելով Մեր հրավերին՝ եկել եք 1700-ամյա Մայր Տաճարում, Իջման Սուրբ Մեղանի առջև, միասնաբար աղոթք բարձրացնելու առ Աստված և ձեր սերն ու հավատարմությունը առջև, միասնաբար աղոթք բարձրացնելու մայր Սուրբ Էջմիածինը: Գոհության աղոթք ու փառք վկայելու հանդեպ հայոց եկեղեցյաց մայր Սուրբ Էջմիածինը: Գոհության աղոթք ու փառք եմք մատուցում Տիրոջը, որ Հայրենիքի ազատ հողում Իր կամքի շնորհով համախմբվել ենք հոգևոր նորոգության, նաև՝ քննության առնելու մեր Եկեղեցին ու ազգային կյանքը հուզող հիմնական հարցերը և հստակեցնելու մեր անելիքները:

Ուրախությամբ ողջունում եմք այսպեղ ներկայությունը Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի Նախագահ Տիար Արթուր Բաղդասարյանի և Հայաստանի Հանրապետության Վարչապետ Տիար Անդրանիկ Մարգարյանի՝ մաղթելով, որ Աստված զորակից լինի իրենց և պարզևի արգասավոր ծառայություն մեր Հայրենիքին ու ժողովրդին:

Եղբայրական սիրտ Մեր ողջույն եմք հղում Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, Երուսաղեմի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյանին, Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարք Ամենապատիվ Տ. Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սուրբաֆյանին և հայցում Բարձրալի Ամենախնամ Աջի օրհնությունն ու պահպանությունը Նվիրապետական մեր Աթոռների Գահակալներին և ուխտյալ միաբանությանը:

Այս առիթով վերստին Մեր գնահատանքն եմք բերում մեր Եկեղեցու հոգևորական ու աշխարհական նվիրյալ այն զավակներին, որոնց ազնիվ ջանքերով մեծահանդես շուրջով կազմակերպվեցին Հայաստանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման և Մայր Տաճարի հոբելյանական փոնակապարտությունները, ինչպես նաև՝ Թեմական-ներկայացուցչական այս հավաքի նախապատրաստական աշխատանքները իրականացնողներին: Մեր գնահատանքն եմք բերում մեր Եկեղեցու մեծազնիվ բարերարներին, որոնց հովանավորությամբ և իշխանական նվիրավորություններով կյանքի կոչվեցին հոբելյաններին նվիրված ծրագրերն ու նախաձեռնությունները և կառուցվեց փոնակապարտությունների պսակը հանդիսացող Երևանի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր Եկեղեցին:

Այս պահին արժանին արժանավորաց մատուցելու գիտակցությամբ ու զգացումով, աղոթքով հիշենք երջանկահիշատակ Մեր նախորդներին՝ Վազգեն Ա և Գարեգին Ա Հայ-

րապետներին, ովքեր երազն ունեցան համազգային միասնությամբ փոխախմբելու Հայոց Մեծ Դարձի 1700-ամյան և ամեն ջանք ներդրեցին, որպեսզի փոխակապարությունները մեր կյանքում հավաքի կենդանությամբ վերածվեն հոգևոր պայծառակերպության:

Գոհության աղոթք ենք բարձրացնում Երկնավորին, որ աստվածային առաջնորդություն է պարգևում մեր Սուրբ Եկեղեցուն, զորացնում հավաքով ու փեսականով Նվիրապետական Աթոռների Գահակալներին, թեմակալ Առաջնորդներին, ողջ հոգևոր դասը, եկեղեցական վարչությանց անդամներին, ովքեր սիրո ու նվիրումի մեջ նախանձախնդիր՝ իրենց ծառայությունն են բերում հավաքավոր մեր ժողովրդին: Նույն սերն ու նվիրումը, նույն նախանձախնդրությունն է այսօր հավաքել մեզ ամենայն հայոց Մայր Աթոռում:

Ունենք անցյալից ժառանգած դժվարություններ ու խնդիրներ: Հափկապես վերջին մեկ ու կես հարյուրամյակի անցուդարձերը, մեր ժողովրդի կրած բազմաթիվ նեղությունները, եղեռնի ոճիրը, աթեիզմի պարսպադրանքը խաթարեցին ավանդական կարգերը մեր Եկեղեցու, խափանվեց բնականոն ընթացքն ու առաջընթացը եկեղեցական մեր կյանքի: Մեծ ջանքերի գնով, մաքառումով ու անձնագոհությամբ Հայոց Եկեղեցին դիմագրավեց իրեն բաժին ընկած փորձությունները, իր թևերի ներքո հավաքեց փարագրյալ ժողովրդին, հույսը Աստված՝ պահպանեց, զորացրեց իր Միաձնաէջ Մայր Աթոռը, որպեսզի նրանով զորացյալ շարունակի իր սրբազան առաքելությունը:

Այսօր կանգնած ենք ներկա դարի բերած փոփոխությունների ու առաջադրած պահանջների առջև: Մի կողմից ազատորեն գործելու նոր հնարավորություններ ու ասպարեզներ են բացվել ազգային-եկեղեցական մեր կյանքում, իրավիճակներ վերանայելու ու կարգավորելու առիթներ, մյուս կողմից ժամանակի նոր դրսևորումներում և ընթացքներում առկա են երևույթներ, որ սպառնում են աղավաղել քրիստոնեական ու ազգային մեր նկարագիրը, մեր արժեքները, մեր դարավոր ավանդույթները:

Երևկ, այսօր և հավիտյան, միշտ նույնն է առաքելությունը Հայաստանյայց Սուրբ Եկեղեցու՝ ուսուցանել Ավետարանը մեր ժողովրդին, հայրենական ավանդներին հավաքարիմ պահել աշխարհասփյուռ հայությանը, որ միշտ փնտի հայրենի իր հողում կատարված հրաշքը՝ Էջբը Քրիստոսի և ապրի Աստծո հեղի ու Աստծո օրհնության ներքո:

Մեր Եկեղեցին այս առաքելությունը հավաքարմորեն իրականացրել է իր սկզբնավորման օրից, և՛ այն ժամանակներում, երբ կանգուն է եղել հայկական պետականությունը, և՛ այն ժամանակներում, երբ միայնակ է մնացել մեր ժողովրդի պարասխանավությունը կրելու ծանր բեռի ներքո: Միշտ չէ, որ նույնն են եղել իրավիճակները, միշտ չէ, որ նույնն են եղել մեր Եկեղեցու հնարավորությունները: Փառք Տիրոջ, վերստին անկախ պետություն է Հայաստանը, և Մայր Աթոռը Հայաստանյայց Եկեղեցու ազատ է գործելու, հոգևոր կյանքը զորացնելու և իր հովանու ներքո խնդությամբ ընդունելու աշխարհասփյուռ իր զավակներին:

Հայաստանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակի փոխակապարություններով է լուսավորված ազգային-եկեղեցական մեր կյանքը: Այս փարի Մայր Տաճարի և Սուրբ Գրիգոր Նարեկացու «Մարտան Ողբերգության» անմահ Աղոթագրքի հորելյաններն են հավաքաշեն առաջնորդում մեր ուղին: Հորելյանական լույսերի ներքո ա-

վելի պարզորոշ պիտի լինեն մեր ձեռքբերումները, առկա իրավիճակը, անհրաժեշտությամբ չլինեն որոշակի քանակական ցուցանիշներ, որոնք կհամարվեն իրապատասխանություններն ու հրամայականները և ճշտենք ու որոշ դարձնենք դրանց ընդառաջ մեր քայլերը:

Այսօր Հայ Եկեղեցու առաջնային խնդիրներից մեկը շարունակում է մնալ համայնադրության մշակումը: Հոգելույս Մեր նախորդի՝ Գաբրեղին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի փնտրիչությամբ ստեղծված և Մեր կողմից վերահաստատված հանձնախումբը կապարել է համոզողության վերջնական խմբագրությունը: Ներկայիս, փարապելու համար ամեն փարակույս, ձեռնամուխ ենք առանձին հավելվածի կազմությանը, որով կանոնադրական յուրաքանչյուր հոդված հիմնավորվելու ու լուսաբանվելու է Հայ Եկեղեցու ավանդական կանոններով և կամ ներկա ժամանակի պահանջներից բխող անհրաժեշտությամբ: Առաջիկա փարի Մեր հիմնական խնդիրը պիտի լինի համոզողության և հավելվածի ամբողջականության Մեր հիմնական խնդիրը պիտի լինի համոզողության և հավելվածի ամբողջականության: Այդ նպատակով խորհրդակցություններ ենք ունեցել խնդրին գիտակ մեր եկեղեցականների, ինչպես նաև՝ Երևանի Պետական համալսարանի և Ազգային Ակադեմիայի մի շարք գիտնականների հետ, ովքեր և ընդգրկվելու են աշխատանքային խմբի կազմում: համոզողության և հավելվածի ավարտված աշխատանքը բնության կամուրջի եկեղեցական համապատասխան մարմիններում և դրական կարծիքից հետո հաստատման կորվի Ազգային-Եկեղեցական ժողովում:

Արդեն մեկ հարյուրամյակ եկեղեցական մեր կյանքում առկախ է բարենորոգությունների խնդիրը, որ, բարձրացվելով մի շարք անգամներ, ժամանակի հանգամանքներով թելադրված՝ մնացել է անավարտ: Կուրակված խնդիրներին այսօր հավելվում են նոր ծագող հարցեր, որոնք պահանջում են հրապարակապես արձագանքներ: Այս խնասքով թեմական-ներկայացուցչական այսօրինակ հանդիպումների պարբերական անցկացումը, ինչպես նաև Եպիսկոպոսաց հավաքների հրավիրումը Մայր Աթոռում էական է և անհրաժեշտ: Պապասխանների են սպասում ազգային-եկեղեցական կյանքի կանոնական, ծիսական, վարչական, բարոյա-կրթական ու փոփոխական և բազմաթիվ այլ կարևոր խնդիրներ: Այսպես՝ քրիստոնեական դաստիարակության, սրբադասման, խորհրդապաշտությանը կարգի, ծիսական լեզվի, եկեղեցական կառույցների ձևավորման և վերակազմակերպման, եկեղեցապարկան կալվածքների գույքագրման և այլն: Եպիսկոպոսաց հավաքների պարբերական գումարումը հնարավոր պիտի դարձնի նաև մեր Եկեղեցու դիրքորոշումները հստակեցնելու նորընթաց երևույթների շուրջ, ինչպես, օրինակ, կլոնավորումը, մարդկային օրգանների փոխպարվաստումը, սեռերի փոփոխումը, համասեռ ամուսնությունները և այլն: Մեր դիրքորոշումներն առավել ներկա պիտի դարձնեն մեր ժողովրդի կյանքում մեր Եկեղեցին, որի դարավոր հարուստ գանձարանից բաշխվող քրիստոնեական արժեքներն ու հայրենական ավանդները պիտի դառնան հասարակական մեր կյանքի արժեքային համակարգի հիմքը և առաջնորդող ուժը և գորացնեն ու ամրապնդեն մեր պետականության հիմքեր:

Այսօր ուրախ ենք արձանագրելու, որ մեր պետության կողմից արժեվորվում է Հայ Եկեղեցու՝ պարամությանը վկայված մեծ առաքելությունը մեր ժողովրդի կյանքում: Պետության հետ Եկեղեցու բնականոն ու առաջադանգ հարաբերությունների արտահայտություն պետք է նկատվի մեր կողմից բարձրացված հարցերի նկատմամբ բարյացակամ ընդառաջումները, ինչպես նաև՝ պարտաստականությունը Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ ճանաչելու և ամրագրելու Հայ Եկեղեցու պատմական բացառիկ առաքելություն:

նր հայ ժողովրդի կյանքում: Արդարև, առաքելահասարակ Հայ Եկեղեցին, ուր հոգին է պարմությունն ու ժառանգությունը հայի՝ հայոց պետության օրենսդրությամբ համարժեքորեն ներկայացված պիտի լինի իբրև համագգային հոգևոր հասարակություն:

Հայաստանի անկախության առաջին իսկ օրից Մեր Եկեղեցին գործվից է եղել հայոց պետությանը, և քննել է հիշել, որ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային Հերոսի կոչումը առաջինը շնորհվեց երջանակահիշատակ Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Հայրենիքին ու ժողովրդին ծառայելու պարասխանաբարության ու պարտքի զգացումով երանաշնորհ Մեր նախորդ երկու Հայրապետները նվիրյալները եղան «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի առաքելության՝ կանգնած Հանրապետության Նախագահի հետ հիմնադրամի հասարակական ակունքներում: Կարևորելով հիմնադրամի դերակատարությունը ազգային-պետական մեր կյանքում և միշտ լինելով հայոց պետության ամրության ու հզորության նախանձախնդիր պաշտպանը, այսօր ևս մեր Եկեղեցին իր բոլոր կառույցներով պիտի շարունակի սատարել մեր պետության հայրենաշեն ծրագրերին, ազատ Արցախին ու մեր հաղթական բանակին: Մեր պ համագործակցության այդ ոգին պիտի դրսևորվի եկեղեցական ու պետական բոլոր կառույցների հարաբերություններում ինչպես Հայրենիքում, այնպես և Սփյուռքում, քանզի Հայոց պետության ու Հայ Եկեղեցու միասնականությունը շնություն է, կյանք և հարաբերություն Հայրենիքին և ազգիս հայոց:

Մեր Եկեղեցու գորացման կարևոր գործոն է Ամենայն Հայոց Հայրապետության և Նվիրապետական Աթոռների ու եկեղեցական բոլոր կառույցների համակարգված գործունեությունը: Միշտ կարևորել ենք շնք հարաբերությունները Նվիրապետական մեր Աթոռների ու թեմերի միջև: Բնական ու հարազատ այդ հարաբերությունների կարևորագույն արտահայտություններից են արդյունավետ համագործակցությունը, հաճախակի փոխայցելությունները, քննակապության ժամանակին և լիարժեք փոխանակումը, որն այսօր առավելագույնս հնարավոր է դարձել հեռահաղորդակցային կապի միջոցներով: Այսուհանդերձ, քնն են գրել և քննակարծություններ ու թյուրմտնողություններ, նաև՝ լարվածություն Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության կողմից Կանադայում հակակառնական թեմ հռչակելու առիթով: Ներկա աշխարհաքաղաքական բարդ իրավիճակում, երբ ազգովին լծված ենք հայրենի պետականության ամրապնդման նվիրական գործին, պարտք է վերա մեր կա առաջնորդվել հայոց միաբանությունը չվարանգելու, մեր ժողովրդին նոր հուզումներից հեռու պահելու համակ պարասխանաբարության գիտակցությամբ:

Այսօր, երբ Հայաստանի անկախությամբ իրողություն են դարձել մեր ժողովրդի դարերով փայփայած երազները, և առաջ են եկել նոր իրավիճակներ, հավատում ենք, որ պիտի հաղթահարվեն 1956 թ. երկփեղկումից ի վեր մեր Եկեղեցում առկա խնդիրները: Երանաշնորհ Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց և Գարեգին Բ Մեծի Տանն Կիլիկիո (ապա՝ Ամենայն Հայոց) Կաթողիկոսներն այս ուղղությամբ բավական աշխատանք են իրականացրել և արդյունքներ արձանագրել: Մնում է մեզ Արամ Ա Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսի հետ նույն ոգով շարունակել և բարի ավարտի հասցնել անավարտ գործընթացը: Ներեկեղեցական մեր կյանքում կանոնականության վերականգնումով առավել պիտի բազմապարկվի մեր Եկեղեցու ուժը, հնարավորությունները, մեր Եկեղեցու հեղինակությունը:

Նայ Եկեղեցու գործունեության ընդարձակմանը և գորացմանը պիտի ծառայի թեմական և համայնքային կյանքի լավագույնս կազմակերպումը, որը մեր առջև այսօր կանգնած կարևոր խնդիրներից է: Թեմական մեր Առաջնորդների նվիրյալ ծառայությամբ ու ջանադիր գործունեությամբ հանդերձ, թեմական վերակազմավորումների անհրաժեշտությունն առկա է ինչպես Վայրենիքում, այնպես և՝ Սփյուռքում: Եվրոպական երկրների գերակշիռ մասում տասնամյակներ շարունակ եկեղեցական մեր կյանքը ղեկավարվում է Վայրապետական Պատվիրակությունների դրությամբ: Եվրոպայի այլ երկրներում, ուր սովորաբար հայություն է ապրում, տակավին կազմակերպված չէ եկեղեցական կյանքը, գոյություն չունեն համայնքային, տակավին կազմակերպված չէ եկեղեցական կյանքը, գոյություն չունեն համայնքային և չկան հոգևոր հովիվներ: Թեև օր օրի վերաբացվում են նոր աղոթքի տներ, կազմավորվում նոր համայնքներ, սակայն նույնն է պարագան Ռուսաստանի և Նոր Նախիջևանի հայոց թեմի իշխանության ներքո համախմբված նախկին Խորհրդային Միության երկրներում, ինչպես նաև՝ Վայաստանում և Արցախում, ուր եկեղեցական կառույցի շինվածքը կազմող համայնքները քայքայվեցին ու փլվեցին խորհրդային ժամանակներում:

Վայրենիքում պահպանված եկեղեցիների մեծ մասը խոնարհված են, նոր կառուցված բնակավայրերը, կամ քաղաքների նոր թաղամասերը, բնականաբար, չունեն եկեղեցիներ: Ծիշքի, մեր ժողովուրդը վերադառնում է դեպի իր արմատները, իր հայրերի սուրբ հավատքը, հաճախում է եկեղեցիներ, ավելանում են մկրտությունները, մեծահասակներ ու երիտասարդներ հեղափոխվում են հոգևոր գրականությամբ ու հաղորդումներով, սակայն մեծ է բացը քրիստոնեական ճանաչողության, մեր Եկեղեցու պատմության, դավանաբանության ու ծեսի իմացության մեջ: Հոգևոր ճանաչողության նման պարապության պայմաններում և մեր ժողովրդի նյութական անապահով վիճակից օգտվելով գործում են աղանդները, և հաճախ ենք տեսնում նրանց քարոզչության ցավալի հետևանքները: Գլուխներ մայրեր, որ արգելեցին ներարկում կատարել իրենց մահամերձ զավակին, եղան անձնասպանության դեպքեր, ընտանիքներում բաժանություններ: Չափազանց մեծ դժգոհության տեղիք են տալիս զինվորական ծառայությունից խուսափելու հաճախացող դեպքերը, երբ երիտասարդները նախընտրում են բանտ ընկնել, քայքայում են զինվորական ծառայության: Աղանդների օտարամտությամբ, մեր ժողովրդի նկարագրին ու արժեքներին անհարազատ ու անհարիր գաղափարները Վայաստանից արտագաղթողների հետ թափանցում են նաև Սփյուռքի հայ իրականություն:

Ինչպես Սփյուռքում, այնպես և Վայրենիքում մեր Եկեղեցին ապահով ու կենսունակ կլինի հավաքավոր և հավաքաբին ժողովուրդով, իր հոգևոր հովիվներով, ովքեր քաջ գործով և քաջ խոսքով շարունակ կվերապրեցնեն հավատը հայորդյաց հոգիներում: Ուսյալ, հավաքավոր ու ծառայասեր եկեղեցական է, որ կարող է համախմբել ժողովուրդին ու պահել Եկեղեցու շուրջ, որ կարող է առաջնորդ լինել ժողովուրդին:

Ներկայիս թեև շուրջ երկու և կես հազար հոգևոր սպասավորների կարիքն ունենք, սակայն հոգևորականների զգալի այս պակասը երբեք չպետք է պարծառ դառնա հրաժարվելու հիշյալ չափանիշներից ու պահանջներից: Մայր Աթոռի հոգևոր կրթական հաստատություններում այսօր սովորում են շուրջ 300 ուսանողներ: Մեկ տարուց ի վեր գործում է նաև քահանայից լսարանը, ուր սովորում են բարձրագույն կրթություն ունեցող անձինք: Նախապատվությունը տրվում է Վայաստանի մարզերում բնակվողներին, որպեսզի դասընթացն

ավարտելուց հետո ծառայության կոչվեն իրենց թեմերում: Մեր գահակալության փարին-
րին ձեռնադրվել են 63 քահանաներ՝ կուսակրոն և ամուսնացյալ: Ուրախություն է Մեզ հա-
մար ծանուցել, որ այսուհետ յուրաքանչյուր փարի շուրջ 40 նորընծաներ կզան լրացնելու
եկեղեցականաց մեր շարքերը:

Առանձնաբար կարևորում ենք, որ ձեռնադրվող հոգևորականները լինեն շրջանավարտ-
ներ Հայ Եկեղեցու հոգևոր կրթական հաստատությունների՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի,
Նվիրապետական մեր Աթոռների և ԱՄՆ Արևելյան թեմի: Արևելյան թեմի Սուրբ Ներսես
Ընծայարանի ուսանողները, ովքեր հիմնականում ծնվել են Ամերիկայում և կատարյալ չեն
փորձապետում հայերենին, հարկ է, որ առնվազն մեկ փարի իրենց հայագիտական կրթությո-
ւունը խորացնեն մեր հոգևոր կրթական հաստատությանց վանական հայաշունչ ու աղոթա-
բույր հարկերից ներս: Հայ եկեղեցականի հայերենի փկար իմացությունը դժվարություններ
է ստեղծում ոչ միայն ծիսաարարողական պարտականությունների կատարման ընթաց-
քում, այլև վրանգում է մեր Եկեղեցու հայապահպանության առաքելությունը:

Որպես կարևոր ձեռքբերում հիշենք, որ Գևորգյան Հոգևոր Ծննդարանը Հայաստանի
Կառավարության կողմից ճանաչվել է բարձրագույն ուսումնական հաստատություն, և այս-
օր աշխատանքներ են փարվում Մայր Աթոռիս կրթական բոլոր հաստատությունների ու-
սումնական ծրագրերի նույնականացման և ուսումնական գործընթացի բարելավման ուղ-
ղությամբ: Եկեղեցագիտական առարկաների դասավանդության ներկա անբավարար վի-
ճակը պիտի բարվոքվի այսօր արտերկրի փարեր հոգևոր-կրթական հաստատություննե-
րում աստվածաբանական իրենց կրթությունը կատարելագործող 30 ճեմարանավարտների
Մայր Աթոռ վերադարձով: Բարձր գնահատելով մեր թեմակալ Առաջնորդների՝ արտերկ-
րում երիտասարդ մեր միաբանների ուսումնառությանը բերած աջակցությունը, վերստին
դիմում ենք նախանձախնդրություն հանդես բերելու այս անչափ կարևոր գործում, որպեսզի
գիտելիքի, ճանաչողության ու փորձառության իրենց պաշարով երիտասարդ մեր միաբան-
ները կարող լինեն իրենց շոշափելի ներդրումը բերել մեր Եկեղեցու անդաստանում, հայ-
որդյաց հավաքի կերպման, քրիստոնեական կրթության ու դաստիարակության գործում:

Գոհություն Աստուծո, ուսումնական այս փարվանից Հայ Եկեղեցու և Հայաստանի Կա-
ռավարության միջև ստորագրված համաձայնագրի հիման վրա հանրակրթական դպրոց-
ներում դասավանդվում է «Հայ Եկեղեցու պատմություն» առարկան: Գիտության և Կրթու-
թյան նախարարության հետ համապետ կազմված հանձնախմբի կողմից արդեն իսկ պատ-
րաստվել են 4-րդից 8-րդ դասարանների դասագրքերը և ուսուցիչների համար մեթոդական
ձեռնարկներ: Դասագրքերը փրամադրելի պիտի դարձնենք Սփյուռքի մեր գաղթօջախնե-
րին՝ անհրաժեշտության դեպքում թարգմանելով և պաշտաճեցնելով տվյալ գաղթի պա-
հանջներին: Մեր ձգտումն ու ջանքն է, որ Հայրենիքի և Սփյուռքի դպրոցներում ու վարժա-
րաններում հայ երեխաներն ու երիտասարդները ճանաչեն հայրերի հավաքը, մեր Եկեղե-
ցին, մեր մշակույթը, ավանդներն ու բարոյական արժեքները և փերը լինեն հայրենի ժա-
ռանգության: Դպրոցներում է մեր ապագան: Միշտ պիտի հոգալ դպրոցների ու վարժա-
րանների գործունեության գորացման մասին, հաճախակի կազմակերպել երիտասարդա-
կան ուխտագնացություններ հայրենական սրբավայրեր և Սուրբ Էջմիածին, որպեսզի մեր
զավակները կրթվեն հայեցի ու քրիստոնեական ոգով:

Քրիստոնեական դաստիարակության և կրթության ուղղությամբ հայաստանում ուրախություն պարգևող արգասավոր գործունեություն են իրականացնում նաև կիրակնօրյա դպրոցները և հայորդյաց Տները: Այս տարի նոր հայորդյաց Տներ բացվեցին Վանաձոր և Էջմիածին քաղաքներում: Մյուս կողմից Երեւանից հեռավորում են արհեստագործության, երաժշտության, գեղանկարչության, մարմնամարզության, կրկեսի և այլ տարբեր խմբակների՝ միաժամանակ մասնակցելով քրիստոնեական դաստիարակության դասընթացների: Վերջին տարիներին հոգևոր սպասավորություն է իրականացվում և քրիստոնեական ուսուցում կազմակերպվում հայոց բանակում: Բանակի հոգևոր Առաջնորդի ղեկավարության ներքո այսօր 24 եկեղեցականներ՝ քահանա և սարկավագ, ծառայություն են մատուցում բանակում: Քարոզչություն և հոգևոր ծառայություն է իրականացվում նաև բանվորում և հիվանդանոցներում, ինչպես և՛ խուլ ու համրերի համար: Երիտասարդների քրիստոնեական կրթության ու դաստիարակության ասպարեզում արդեն ութ տարի իր ավանդ է բերում Երևանի Պետական համալսարանի Աստվածաբանության ֆակուլտետը: Քրիստոնեական ճանաչողության, հայ Եկեղեցու պատմության, դավանաբանության ու ծեսի մասին գիտելիքների մատուցման ուղղությամբ էական դերակատարություն ունի մեր հոգևորականների համալսարանը՝ «Շողակաթ» հեռուստատեսային և Ազգային ռադիոյի հետ: Այս ամենով Եկեղեցին վերստին մերձենում է ժողովրդին, լուսավորվում է հավաքող հայորդիների, և կյանք են մղնում, ապրելակերպ դառնում ազգային-եկեղեցական րոններն ու սովորությունները:

Քրիստոնեական քարոզչության շրջագծում առանձնակի կարևորություն ունի Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հրապարակական գործունեությունը: Հրապարակվել են եկեղեցագիտական ու հայագիտական արժեքավոր ուսումնասիրություններ, որոնց շարքում մասնավորաբար կցանկանայինք առանձնացնել Մաղաքիա Պարթիարը Օրմանյանի «Ազգապատմություն»-ը, Պողոս Ադրիանապոլսեցու «Խրապի Թանգարան»-ի արևելահայերենը, «Քրիստոնյա հայաստան» հանրագիտարանը, «Ընտրանի հայ եկեղեցական մատենագրություն», «Սուրբ Էջմիածինը հայ մատենագրությունում», «Արդի իրավունքի քրիստոնեական հիմունքները» աշխատությունները, հայ մեկնողական գրականության 60 հարյուրյա մատենաշարի լույս ընծայված հարյուրները, պատրաստվում են Մելիք-Թանգյանի «Հայ եկեղեցական իրավունքը»՝ լրացված հետազոտական լուսավորական փաստաթղթերով, Արշակ Տեր-Միքելյանի «Հայաստանայց Սուրբ Եկեղեցու քրիստոնեականը» գրքերի վերահրապարակությունները: Տիրան արքեպս. Ներսիսյանի ժառանգությունը ներկայացնող ուսումնասիրության և այլ գրքերի հրապարակություններ: Մեր Եկեղեցու քարոզչությունն ընդարձակվում է նաև շնորհիվ հայաստանյան և Սփյուռքի թեմերում հրապարակվող բազմաթիվ պարբերականների ու առանձին հրապարակումների, որոնք միաժամանակ ներկայացնում և ճանաչելի են դարձնում հայ Եկեղեցին իր անցյալով ու առօրյա կյանքով: Այս բոլոր ձեռքբերումները իրական են շնորհիվ նվիրումի ու ջանքերի մեր թեմակալ Առաջնորդների, մեր բոլոր հոգևորականների, որոնց բերում ենք հայրապետական Մեր սերը և գնահատանքը:

Հայ Եկեղեցու և հայրապետիս համար տարիների հիմնական մրահոգություն պիտի շարունակի մնալ եկեղեցաշինությունը, հարյուրավոր պատմական վանքերի ու եկեղեցիների նորոգությունը և նորերի կառուցումը:

2001 թ. Հայաստանի Կառավարության կողմից Եկեղեցուն են վերադարձվել շուրջ 150 վանքեր ու եկեղեցիներ, եկեղեցապարկան կալվածներ: Վերջին փորիններին սփյուռքահայ մեր բարերարների, նաև հայրենաբնակ հայորդյաց ազնիվ նվիրատվություններով վերանորոգվել են խոնարհված մի շարք եկեղեցիներ, կից շինություններ, կառուցվել են նոր եկեղեցիներ: Կառուցումների հյալանցիկ թվարկումն անգամ պիտի փա այն ընդարձակ բարերգագործությունը, որ ընդգրկում է Հայաստանն ու Արցախը՝ նշանավոր վանքերով ու ավելի քան 35 նորակառույց եկեղեցիներով: Այսպես՝ վերանորոգվել են Սաղմոսավանքը, Կեչառիսի վանական համալիրը, Ամարասի վանքը, Մուղնու Սուրբ Գևորգ, Ապարանի Սուրբ Խաչ, Քաշաթաղի Սուրբ Խաչ եկեղեցիները, նոր եկեղեցիներ են օծվել Երևանում, Գյումրիում, Սպիտակում, Ներքին Դվիկում, Մասիսում, Վալբում, Մալիշկայում, Վանաձորում, Կապանում և այլուր, որոնց շարքում՝ Երևանի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր եկեղեցին: Այս առիթով Մեր մասնավոր գնահատանքն ենք բերում Եկեղեցուս մեծ բարերարներ Տիկին Լուիզ Մանուկյան-Միմոնին, Տիարք և Տիկնայք Նազար և Արսենիա Նազարյաններին, Վաչև և Թամար Մանուկյաններին, Սարգիս և Բաբի Հակոբյաններին, Սարգիս և Ռոթ Բեդկյաններին, Գառնիկ և Անի Յակոբյաններին, Գևորգ և Միրվարդ Հովնանյաններին, Նորայր և Լիկա Գևորգյաններին, Տիարք Ռիչարդ Մանուկյանին, Էդուարդո Էռնեստյանին, Զորք Զորքոյանին, Զորք և Հովհաննես Զյուրբջյան եղբայրներին, լուսահոգի Սարգիս Գաբրիելյանին, իր ազնիվ փիկնոցն ու զավակին, Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միությանը, «Գալուստ Կյուլաենկյան» հիմնադրամին և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի ազնվասիրտ մյուս բոլոր բարերարներին: Թեև ծավալուն աշխատանքներ են կատարվել, սակայն այս ուղղությամբ դեռևս շատ անելիքներ կան, որոնք մեծ ջանքեր պիտի պահանջեն: Պիտի խոստովանենք, որ Հայ Եկեղեցին իր ներկա հնարավորություններով անկարող է իրականացնել նորոգությունները վերադարձված 150 պարամական վանքերի ու եկեղեցիների: Պեպական հոգածությամբ ու հովանավորությամբ միայն և մեր բարերարների ազնիվ օժանդակությամբ հնարավոր պիտի լինի վերանորոգված և իրենց առաքելության մեջ վերականգնված փեսենք մեր խոնարհված վանքերը, ուր պիտի հաստատվեն միաբնակություններ ու վերականգնվի վանական կյանքը: Ուրախ ենք ասելու, որ երեք փարի է, ինչ Սուրբ Հռիփսիմն վանքում ապրում են միանձնուհիներ: Այսպես միանձնուհիների շարքերը համալրվելու դեպքում մեր վանքերից մեկում կհաստատվի կուսանոց՝ իր աղոթական ու ծառայական լիարժեք կյանքով:

Եկեղեցաշինությունը փող ունի և իրական է նաև Սփյուռքում: Եկեղեցիներ են կառուցվել Ռուսաստանի Դաշնությունում, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում, ինչպես նաև՝ Եվրոպայի փարքեր երկրներում: Մասնավորաբար նշենք հայկական եկեղեցիների վերաբացումը Սանկտ Պետերբուրգում (ՌԴ), Լվովում (Ուկրաինա), Լոնդոնում, Տալինում (Էստոնիա), նոր եկեղեցիների կառուցումը Մեյրոտ Վեսպում, Սենթ Պոլ Միխիլոթայում (ԱՄՆ), Կրասնոյարսկում, Վոլգոգրադում, Վսեվոլոժսկում, Սամարայում, Կիրովում, Վլադիվոստոկում, Աստրախանում (ՌԴ), Օդեսայում (Ուկրաինա), Ալմաթիում (Հոլանդիա), ընթացքի մեջ է նոր եկեղեցու շինարարությունը Մոսկվայում: Այնուամենայնիվ, ներկայացվածը մասն է այն գործի, որը դեռ պետք է ավարտել՝ նպատակ ունենալով, որ մեր բոլոր բնակավայրերը, քաղաքների թաղամասերը, Սփյուռքում գրավող հայկական համայնքներն ունենան իրենց

աղոթքի փոխարեն և հնարավոր լինի լիարժեքորեն կազմակերպել հոգևոր կյանքը: Եկեղեցու օրհնության ներքո, համայնքային կյանքից ներս է, որ հայորդին պիտի կրթվի հայրենական ավանդներով, սիրի մայրենին, արժեքների այն փոկուն առաքինությունները, որ մեր ժողովուրդը դարձրել է իր ազգային կյանքի անբաժան մասը, հայ ընտանիքի հիմքը: Այսպես պիտի շարունակենք ապրել և հեռու պահել մեր զավակներին մոլորեցնող ճանապարհներից, մեր սերունդներին՝ ուժացումից: Այսպես պիտի ապրենք և միշտ ամուր պահենք ու շարունակ գորացնենք Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հեպ մեր թեմերի կապը, ջերմ ու հարազատ հաղորդակցությունը:

Այս առումով կցանկայինք ընդգծել նաև ոչ երկրորդական մի խնդիր: Վերջին փարիններին հաճախ ենք փնտրվում հայությունից պարզված նախկին գաղթօջախներում եկեղեցապարկան կալվածքների կորուստների մասին, որոնք կանխել, փաստորեն, չի հաջողվում, երբեմն քաղաքական հանգամանքներով պայմանավորված, իսկ երբեմն՝ Մայր Աթոռում անհրաժեշտ փաստաթղթերը՝ կալվածագրերը չունենալու հետևանքով, ինչպես, օրինակ՝ Ծայրագույն Արևելքի և աֆրիկյան գաղթօջախների որոշ կալվածքների պարագայում: Որպեսզի Եկեղեցին չկանգնի նման իրավիճակների առջև, այլ ընդհակառակը՝ միշտ կարողանա փնտրել իր ունեցվածքը, հարկ է, որ թեմերի կողմից, եթե չկա անապարհություն, առանձին գրքույկով հրապարակվեն եկեղեցապարկան բոլոր կալվածքների իրավական փաստաթղթերը, և Մայր Աթոռում ստեղծվի արխիվ եկեղեցապարկան կալվածքների վերաբերյալ՝ շարունակաբար լրացվելով ամենամյա փոփոխություններով:

Հայրապետիս համար փարինների մտահոգություն պիտի լինեն նաև Մայր Աթոռի վարչակազմակերպական ու փնտրական բարեփոխումները և շինարարական ծրագրերը: Լավաբես ենք, որ Աստուծո օգնականությամբ և հոգևորական մեր դասի ու աշխարհական զավակների աջակցությամբ կարող պիտի լինենք արդյունքների առաջնորդել ծրագրյալ մեր գործունեությունը՝ ի պայծառություն Հայաստանյայց Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու:

Այսօր կարիքն ունենք գորացնելու Հայ Եկեղեցու ավանդական գործունեությունը սոցիալական ոլորտում, որը մերձավորին օգնելու մեր Տիրոջ պարվիրանի իրագործումն է մեր կյանքում:

Արդեն մի քանի փարի Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հովանու ներքո Հայաստանի փարերը քաղաքներում գործում են բարեգործական ճաշարաններ, ամենամյա օգնություններ են փրամաղրվում ծնողագուրկ երեխաներին, նաև պարբերաբար դրամական օգնություններ՝ դիմող կարիքավորներին: «Հոսպիս» ծրագրի շրջագծում իրականացվում է հիվանդների խնամապարտություն, բարեգործական ձեռնարկներ է իրականացնում նաև «Սուրբ Ներսես Մեծ» հիվանդանոցը: Մայր Աթոռի հեպ համագործակցաբար բարեգործական ծրագրեր է իրականացնում Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի Կոորդինատը և վարկային ծրագրեր՝ «Էկոֆ»-ի գրասենյակը՝ աջակցելով Հայաստանում և Արցախում փնտրության ու ընկերային կյանքի առաջընթացին:

Միջեկեղեցական հարաբերություններում միշտ ջանացել ենք ամուր պահել եղբայրության ու գործակցության ոգին քույր Եկեղեցիների հեպ, որի վկայություններից են նաև երկայացուցական պարվիրակությունների բազմաթիվ փոխալցությունները, իրականաց-

ված համարել ծրագրերը, կրթական հաստատություններում ուսանողների փոխանակումը: Գոհունակությամբ ենք ցանկանում ընդգծել, որ Հայաստանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակի կապակցությամբ Սուրբ Էջմիածնում մեզ ուրախակից եղան շուրջ 25 քրիստոնեական Եկեղեցիների պետեր ու ներկայացուցիչներ: Մենք նույնպես այցելություններ կատարեցինք քույր Եկեղեցիների պետերին Մոսկվայում, Վափկանում, Թբիլիսիում, Բուխարեստում, Ադիս Աբեբայում, Կահիրեում՝ հավաստելով մեր եղբայրությունը և գործակցելու պարաստակամությունը: Հայ Եկեղեցին շարունակում է իր մասնակցությունը բերել Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի գործունեությանը՝ հանուն աշխարհում խաղաղության ամրապնդման, հոգևոր արժեքների կարևորման, ժողովուրդների բարի կամքի ու համագործակցության գորացման:

Այս բոլոր ձեռքբերումները, Գերաշնորհ և Հոգեշնորհ սիրելի Հայրեր և թեմական ներկայացուցիչներ, ունենք Նվիրապետական մեր Աթոռների, ձեր և հավաքավոր մեր ժողովրդի շնորհիվ, շնորհիվ մեր պետության բարյացակամ աջակցության: Մենք լիափայլ ենք, որ այսօր, երբ հոգևոր-ազգային զարթոնքի նոր այգաբաց է հայոց երկնքում, երբ գործելու նոր հնարավորություններ են բացվել, հավաքում ու սերը մեր հոգում, միաբան ու միախորհուրդ պիտի ձեռնամուխ լինենք նոր իրագործումների և մեր Եկեղեցու առջև կանգնած հրամայականների վճռմանը: Եվ թող Բարձրյալն Աստված գորակից լինի մեզ ու առաջնորդի մեր քայլերը:

Վերստին ուրախությամբ ողջունում ենք ձեզ և աղոթք վերառաքում առ Աստված Հայաստանի և Արցախի հայոց անկախ պետությունների, Նվիրապետական մեր Աթոռների՝ Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության, Երուսաղեմի և Կոստանդնուպոլսի հայոց Պատրիարքության անսասանության, շինության ու պայծառության համար: Երանաշնորհ մեր Հայրապետներից Սիմեոն Երևանցի Կաթողիկոսի խոսքով աղոթում ենք վասն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության և Մայր Աթոռի հայոց. «Աղաչեմ գ-Քեզ, ո՛վ բարերար եւ ողորմած Աստուած, զքոյահաստապ Աթոռն եւ զմայրն մեր Սուրբ Էջմիածին, զոր իբր յարուկ փառք, պարծանք եւ մխիթարութիւն մեզ հայազնէիցս եւ լուսաւորչակոսն հօրիս շնորհեցեր, հաստատուն եւ անշարժ պահեա զնա ի վերայ անխախտելի վիմիդ՝ լոյս անսուր խոստմանդ Քոյ: Անպակաս արա ի նմանէ զմշտագեղ եւ զհոգեպարար շնորհս Հոգւոյդ Սրբոյ մինչեւ ի կատարած աշխարհիս՝ ի մխիթարութիւն եւ ի զուարճութիւն մեզ եւ եկեղեցեացս մերոց»: Ամեն:

